

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2002. NOVEMBER

7/5

TARTALOM

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

- Dr. Balipap Ferenc: Egy nemzeti közösségi művelődési stratégia alapvonalai – és készítésének vázlata 1
Dr. Balipap Ferenc: A társadalom- és közösségfejlesztés, mint szakmai tevékenység Nemzeti Fejlesztési Tervhez kapcsolásának időszerűsége, szükségessége és konkrét lehetőségei (Javaslat a Nemzeti Fejlesztési Terv készítői és a kormány számára) 9
A Magyar Művelődési Intézet Stratégiai Terve 19

KITEKINTÉS

- Pordány Sarolta: Közművelődési statisztika az interneten – A közművelődési statisztika megújításának hároméves folyamata (2000-2002) 30
Andrássy Mária: Közművelődési folyóiratok az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Periodika Adatbázisában 34

ARCKÉPEK

Louis Caul-Futy

Egy tevékeny emberről és egy franciaországi népfőiskoláról – egy kitüntetés ürügyén (Komjáti Gabriella) 38

Maróti Andor

A kultúratudomány és a felnőttképzés professzora – Születésnap beszélgetés Maróti Andorral (Pethő László) 40

Közművelődés és felnőttképzés – Írások Maróti Andor 75. születésnapjára (Andrássy Mária) 44

A SZAKMA ÜNNEPEI

Kovácsné Bíró Ágnes: II. Kórus Olimpia Dél-Koreában – Magyar olimpiai bajnoki címek 47

Béres Béla: „Kérdés a visszadobbanó szívhez” – 50 éves a művelődés háza Baján 48

Nagy Katalin: Versbe szökkenő szavak – Beszámoló a Rokon Népek Költészete Fesztivál döntőjéről 50

SZAKMAI HÍREK, BESZÁMOLÓK

Új miniszteri kitüntetés: Csokonai Vitéz Mihály alkotói- és közösségi díj (Kovácsné Bíró Ágnes) 52

Új kisközösségi rádiók indulhatnak Magyarországon – A pályázati kiírás rövidített összefoglalója 52

Lépésjavaslatok, végig gondolandók kisközösségi rádiók elindításához (Péterfi Ferenc) 53

Közösségi munkához kisközösségi rádiók (Péterfi Ferenc) 54

FELHÍVÁS, INFORMÁCIÓ

Felhívás a VI. Országos József Attila vers, énekelt vers és prózamondó versenyre 55

Felhívás az Országos Kamarazenekari Fesztiválra 55

Felhívás az Országos Falusi Színházi Találkozó és Műhelyfesztiválon részvételre 56

XXX. Veszprém megyei Vers- és Prózamondó verseny 56

XII. Országos Betlehemes Találkozó a Millenáris parkban 2002. december 20-22-én 56

HIRDETÉS

SZÍN 7/4 – 2002. november

SZÍN – A Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság: Elnöke: Beke Pál. Tagjai: Dr. Balipap Ferenc, Domokos János, Komjáti Gabriella, Lipp Márta, Péterfi Ferenc, Tóth Zsóka, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8. Szerkesztőségi titkár: Boldis Judit.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mni.hu és matyus@enternet.hu

Megrendelhető a szerkesztőség címén. Megrendelőlap letölthető a honlapról:

Magyar Művelődési Hálózat Információs Rendszere MMHIR www.mni.hu

Borítóterv: Szüts Eszter.

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész rajzaival illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. nyomdatüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

EGY NEMZETI KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉSI STRATÉGIA ALAPVONALAI és készítésének vázlata

1.

Bevezetés

Általában és rendszeresen a nemzet fejlődéstörténetében alakulnak ki és változnak a nemzeti művelődés mindenkor eszméi, értékei és értékrendjei, intézményei, szervezetei és tevékenységei. Ezek kölcsönös, egymásra ható viszonyaiban, rendjében és rendszerében születnek a kulturális alkotások, művelődési tevékenységek és folyamatok, keletkezik, formálódik, terjed és hat a kultúra, alakul ki, strukturálódik, működik és válik létezővé mindaz, ami a társadalom kulturális viszonyait, a nemzeti kultúrát és művelődést jelenti. Szabad, egészséges, demokratikus polgári társadalmakban a kultúra és a művelődés sajátos ágazatként elkülönült és intézményesült alrendszeréin túl a társadalmi kapcsolatok, tevékenységek és szerveződések működése is része a nemzeti kultúra és a művelődés „termelésének és fogyasztásának”. A kultúra és a művelődés természetes létezmódja az állandóság és a változás – ahol is az állandóság a kultúra értékei és a társadalom értékrendje, a változás inkább a művelődési szükségletek oldaláról dominál. A kultúra és a művelődés rendszerében új minőségek és struktúrák a szélesebb társadalmi viszonyok folyamataiban szervesen, mondhatni: a mindennapokban, ám a váltásokat, fordulatokat megelőzve olyan huzamosabb szellemi, eszmei vajúdas, korszakos érlelődés során keletkeznek és épülnek be, amelyekben a kulturális elit, az értelmiség, a feltörekvő társadalmi rétegek, általában „a haza és haladás” erői széleskörűen részt vesznek. Az ún. kulturális szféra, a kultúra rendszerének viszonyai és a szélesebb értelmű, a társadalom teljességét érintő, a nemzet egészében jelenlévő kulturális viszonyok egyszersmind rendkívül sokszálú kölcsönhatásban vannak a nemzeti lét más szféráival: a politikai, hatalmi viszonyoktól, a gazdasági, tulajdoni viszonyokon át a társadalmi, polgári viszonyokig. A kultúra a sajátos történeti úton járó társadalom – egy történetileg és térbelileg egybetartozó, együttélő és együttműködő embercsoport – legsajátabb és legsajátosabb nemzeti „terméke”: fölhalmozott közös kincse, tárgyi, szellemi és kapcsolati vagyona; olyan alkotás, amely a nemzedékek által közösen őrzött és használt, a felnövekvő és tevékenyvé váló generációk számára élethosszig tartó művelődéssel elsajátítandó, gyarapítandó, létük értelmes megéléséhez nélkülözhetetlen elemi éltető érték, vonzó nemzeti erőforrás.

Ha a maga történelmi útjáról nem térítenek le egy országot, s nem kényszerítik külső, nemzetén kívüli erők a létrejött, múltjában és kultúrájában felhalmozott s elevenen ható sajátosságaitól eltérő pályán folytatni életét, ak-

kor nem állhat elő a helyzet, hogy egyszer csak fejlesztési stratégiát kell készíteni az egész nemzet művelődése számára. Soha és sehol nem normális dolog nemzeti művelődési stratégiát (azaz egy kiközlent, vakvágányra sodort történelmi korszak következményeinek egyebek mellett kulturális korrekcióját) íróasztalok mellett elkészíteni. Azonban a legnehezebb és legirrealisabb feladatokat is el kell végezni, ha épp azoknak van idejük. Sőt, örülhetünk, ha ez a nemzet életében kényszerűen keserves és hosszú korlátozottságban töltött évtizedek után, erőszakos külső nyomás alól szabadulva adatik meg egy nemzedék számára.

2.

A stratégiáról

Egy nemzet egészére vonatkozó stratégia elkészítésének nehezen behatárolható tartalmi elemeit biztosabb látnunk, ha megértjük szükségessé válásának okait, vagyis ha tudjuk, hogy *mi indokolja, miért időszerű – sőt, itt és most szinte elkésett – a magyarországi közösségi művelődési stratégiai fejlesztési tervének kidolgozása.* Ezek az okok lényegében négy, egyenként is döntő erejű, fordulóponthoz jelentőségű társadalmi, történelmi fejleményben jelölhetők meg:

Először:

Az a centralizált cél-, feladat- és eszközrendszer, továbbá az az eszmeiség, szervezet- és tevékenységstruktúra (tartalmaira nézvést legátfogóbban nevezve: az a kultúra és azok a kulturális viszonyok), amit és ahogyan – egy korábbi, direkt párt-vezényletű népművelés negyedszázada után – a huszadik század 70-es éveitől *közművelődésként* alakított ki és működtetett a szocialista pártállam – *mára teljesen elavult, minden ízében korszerűtlenné vált, lényegében összeomlott, ezért a jövő emberi, polgári, közösségi birtokbavételéhez, a társadalom polgári visszafoglalásához, újraépüléséhez használhatatlan.*

Másodszor:

Magyarországon totális ideológiai, hatalmi, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális rendszer-konstrukcióként *totálisan elbukott a szocializmus*, s ennek következtében – nem kis nehézségek közepette – több mint évtizede *békés rendszerátalakítás* kezdődött, amely előbb-utóbb az élet minden területére teljes körűen és lényegig hatóan kiterjed. Mindez azt is jelenti, hogy a kultúra és a művelődés alrendszerei – a rájuk ható és a bennük működő viszonyok következtében – *szükségyszerűen és teljes mértékben átalakulnak, át kell alakulniuk. A rendszer-váltás a társadalomban és a kultúrában* (az éppen ezen

alrendszereket végtelenül korlátozó korábbi szocialistából) *demokratikus polgári fordulatot jelent*, ami a hosszú időn át legyőzöttek-megsemmisítettnek feltűntetett történelmi polgári Magyarország értékrendjéhez és viszonyaihoz történő lehetséges kontinuitás megtalálását is szükségessé teszi.

Harmadszor:

A töretlen polgári fejlődésű világhoz való alkalmazkodásunkat, a polgári kapitalista világrendbe illeszkedésünket is megköveteli. Vagyis a hazai belső és generális rendszerváltással egy időben, egyező folyamatban az egységesülő – eddigi viszonyait, kapcsolati rendszerét, intézményeit ugyancsak részben átalakító, új alapokra helyező, ezen belül további tagállamokkal bővülő – Európához is (viszsa)csatlakozik Magyarország. E belső változásainkkal párhuzamosan számunkra kötelező követelmények, valamint az adódó lehetőségek – s így elsődleges nemzeti érdekeink – maguk is parancsolóan írják elő művelődési stratégiánk, rendszerünk és mechanizmusaink teljes megújítását: különösen kultúránk sajátosságainak megerősítését, megőrzését, valamint alkalmazkodásának fokozását és mindez által intézményeinek és szervezeteinek EU-konformmá tételét.

Negyedszer:

Az előzőkből következik, hogy *az új nemzeti közösségi művelődési stratégiának a kulturális ágazati struktúrákat, funkciókat, intézményeket, szervezeteket és mechanizmusokat is teljes körűen kell érintenie, beleértve különösen a vonatkozó jogi szabályozásokat, finanszírozási, fenntartási, de személyi és szakmai kérdéseket, sőt, magának a kultúrának és a művelődésnek, a kulturális-társadalmi viszonyoknak az új politikai-társadalmi-gazdasági rendszerbeli szerepét, az új általános viszonyok közt megkívánt, megteremtett vagy megengedett valamennyi változást is.*

Tehát gyökeresen új belső, politikai, társadalmi és gazdasági, egyszersmind új külső nemzetközi és világ-környezetben születnek – egyrészt szükségszerűen, elkerülhetetlenül, másrészt a belső politikai, szakmai és szellemi erőviszonyok, kapacitásaink, értékeszményeink és érdekeink alapján –, rendszereződnek az új kulturális és közösségi művelődési viszonyok is. Ilyen körülmények között a rendszerátalakítás – nemzeti sorsfordítás. A haza és nemzet szellemi újraértelmezése és gyakorlati újjáteremtése, újjáélesztése mindenek előtt. Egészen új, nálunk előzmények nélküli eszmék, irányzatok azért nem szükségesek tenni-valóink számbavételéhez, mert polgári társadalomfejlődésünk – megszakított, s nemzedékeink által nem hiteles történelmi forrásokból, hanem csak egyoldalú, ideológia-vezérelt kommentárokból „ismert” – nemzeti történetéhez, lényegében a kezdetektől az 1948-as diktatórikus fordulatig tartó sajátos útjához, eredményeihez kell visszatérnünk, hogy a folytonosság szálait – legalább szellemi értelemben, s amennyire lehet – onnan továbbgondoljuk és újraszövjük. Ahogyan a rendszerváltás a politikában, a hatalomban a *többpárti parlamenti demokrácia* visszaállí-

tását, a gazdaságban a *magántulajdon alapú piacgazdaság* viszonyainak újjáteremtődését, úgy a társadalomban és a kultúrában a *polgári szabadság*, az ezt eredményező-megalapozó-elevenen tartó *polgári kultúra és művelődés szabad érvényesülését* követeli meg. Ez praktikusán azt jelenti, hogy az 1948-49-es szocialista rendszerváltással politikailag egyoldalúvá tett és koncepciózusan szétzúzott *szabad és független politikai érdekérvényesítés és párt-szerveződések, továbbá szabad és független egyházi tevékenységek, valamint szabad és független szakszervezet alakítás és működés, egyszersmind szabad és független polgári egyesülés és az ezek által szabadon és függetlenül végezhető bármilyen közösségi, közte kulturális, művelődési tevékenységek lehetőségét és feltételeit mostantól ismét korlátozás nélkül biztosítani kell az újra-polgárosodó társadalom tagjainak.* Természetesen a szükséges támogatásokkal együtt. A társadalmi-közösségi-kulturális polgári önszerveződés és öntevékenység szabadságának követelménye, biztosítandó feltételrendszere s kialakítandó gyakorlata a polgári rendszer(vissza)váltásnak semmivel sem lényegtelenebb eleme, mint a plurális politikai demokrácia, vagy a gazdaság magántulajdon alapú piaci jellegének visszaállítása. A polgári társadalom és a társadalmi (tehát nem politikai és állami direktívákra alapuló, nem korlátozott) kultúra és művelődés viszonyainak megteremtéséhez azonban sokkal több segítségre van szüksége a szabadság és a szabad érdekérvényesítés, az ezen alapuló társas önszerveződés és együttműködés, valamint a többféle értékrendben eligazodás képességétől évtizedekre következetesen megfosztott nemzetnek, mint a politikai és gazdasági rendszerváltás sokkal rövidebb és egyszerűbb (s egyszerűbb, központi jogi, szervezeti stb.) aktusokkal elérhető változásaihoz.

Bizonyos ugyanakkor, hogy államilag előállított *nemzeti közösségi művelődési stratégiáknak nem egy* (éppen adott összetételű) *hatalmi-kormányzati centrumból vezérelt, irányított és ellenőrzött, kötelezően követendő ideológiát, nem időre vagy végtelenítve „elérendő” egyetlen célt kell manifesztnia, végrehajtásra megjelölnie.* Ennél fontosabb *érvényesítendő, érvényesülni engedett elveket, a társadalom polgárai számára saját érdekeik és értékeszméik érvényesítéséhez szükséges, elfogadható, művelődésüket megkönnyítő keretszabályokat, jogokat, a szabad polgári kezdeményezésekhez – államilag, de jure vagy kvázi alkotmányos, jogilag és anyagilag is – garantált lehetőségeket, eszközöket kilátásba helyező, rögzítő szándékokat, követelményeket és számon kérhető biztosítékokat megjelölnünk.* Eszméket, egyebek közt a gazdag és vonzó nemzeti kulturális örökségből, és a boldogabb sorsú világ készleteiből majd azok a feltámadó, újjáéledő vagy újonnan termő közösségek merítenek (ha akarnak), amelyek az erre lehetőséget kínáló feltételek között a maguk elhatározta művelődési törekvésekért, célokért, a maguk szellemi, társadalmi gyarapodásáért a közösségi művelődés – szellemi-kulturális-közösségi gazdagodás, másokkal való társaság- vagy csoport-alakítás, közös kulturális, művelődési, polgári társas öntevékenységek – szabad útjára lépnek.

3.

Alapfogalmak értelmezése

(népművelés – közművelődés – közösségi művelődés – közösségfejlesztés)

A stratégiakészítés elemi előfeltétele, hogy rögzítsük és értelmezzük azokat az alapfogalmakat, amelyek a kompetenciánkba tartozó terület, társadalmi viszonyok fő sajátosságait, tevékenységköreit a lehető legpontosabban körülírják. Mindenek előtt a népművelés, a közművelődés, a közösségi művelődés és közösségfejlesztés társadalmi és szakmai jelenségét kell értelmeznünk, mivel a stratégia elemeit ezekkel kapcsolatban kell meghatározni.

Népművelés

Központilag vagy helyileg, de mindenképpen az érintettek, a művelendő körön kívül, valaki mások által elhatározott és meghatározott célból, feltételekkel és tartalommal létrehozott és megvalósuló, a (politikai) befolyásolás szándékával irányzott értékkerjesztő, döntően a programok készítőinek és szervezőinek eszméit, értékrendjét és érdekeit érvényesíteni hivatott művelő-művelődési tevékenység. Lényegében politikai propaganda, agitáció, „átnevelés”; a szellemi és kulturális öntevékenységgel és szabadsággal, a polgári személyes és társadalmi autonómiákkal ellentétes, a leggyakrabban antidemokratikus politikák vezérelte állami, hatalmi szervezetek, intézmények által ideológiai megfontolásból kezdeményezett, „népboldogítóknak,” „népfelemelőnek” hirdetett tevékenység és az eköré rendelt-rendezett eszköz-, szervezet- és intézményrendszer.

Közművelődés

A közművelődés a centralizált, cenzúrázott, egyoldali ideológia alapú és politikai célú népművelés egyik „kifejlett” (állami) ága, a hatalom-fenntartás politikai eszköze. A direkt népműveléstől annyiban tér el, hogy míg a tevékenység fő feltételeiről továbbra is az erőforrásokat egyeduralmilag önmagához ragadó centralizált állam „gondoskodik” – a kulturális tartalmak, a finanszírozás, a jogi szabályozás és az intézményrendszer állami-politikai kézben tartásával –, a „kezdeményezés” részben és formailag már lokális is lehet, akár az intézményektől, az ott dolgozó szakemberektől vagy a „művelődni kívánó,” „szabadidejének hasznos eltöltésére” vállalkozó „lakosságtól” is érkezik. A közművelődés „ellátásában” részesül a társadalom, miközben annak minden lényeges elemét az „ellátó” (pártállami) hatalom határozza meg.

Közösségi művelődés

A közösségi művelődés független polgárok kezdeményezésére az e célból létrejövő, formalizált vagy informális civil szervezet által kialakított (társadalmi) öntevékenység, amelynek az adott embercsoport által önmaga számára kijelölt célját, működését, ismereti tartalmait és az elsajátítás vagy felhasználás módját, tevékenységét az érintettek demokratikusan maguk határozzák el és való-

sítják meg – saját értékeszméiket és érdekeiket, szükségleteiket vagy egyéb szándékaikat szabadon, társas együttműködéssel kifejezve, kielégítve és érvényesítve. A közösségi művelődés az emberi szabadság- és egyesülési, szervezkedési jogok polgári társadalmakban szokásos érvényesítésének egyik megvalósulási területe.

Közösségfejlesztés

A közösségfejlesztés a valamilyen praktikus nézőpontból azonos élethelyzetű (érdekű vagy értékítéletű) embercsoport szakértői támogatása, bátorítása és alkalmassá válni segítése abban, hogy (általában a társadalmi összességhez mért kedvezőtlen, deprivált) helyzetük azonosságára ráébredjenek, annak lényegi okait, összefüggéseit és magukra vonatkozó hatásait feltárják, valóságos lehetőségeiket felismerjék, a maguk számára kívánatos változtatási szándékokat megfogalmazzák, elhatározzák és önmaguk közötti munkamegosztással az elhatározott fejlesztési programot közösen végigvigyék. A közösségfejlesztés a polgárok társadalmi öntevékenységének, a civil autonómiák és kompetenciák kialakulásának és működésük elindításának szakértői támogatása, amely folyamatban a közösségfejlesztő olyan külső támogató, aki a tevékenységet csak animálja, szerepe a segítő külső szakemberé, amely szerepnek a folyamat előrehaladtával meg kell szűnnie. A közösségfejlesztés tehát a polgári társadalmi önépítkezés olyan eszköze, amit az érintettek helyzete és szükséglete hív elő, s a létrejövő folyamathoz a külső – kizárólag szakmaiság-vezérelte – szakértőt valamilyen támogató szervezet biztosítja, bocsátja az érintettek rendelkezésére.

4.

Egy nemzeti közösségi művelődési stratégia körvonalai – készítésének szempontjai és vázlata

A közösségi művelődési stratégia kialakításának alapelve polgári (a polgárivá válás folyamatában elinduló) társadalomban csak az lehet, hogy minden egyénnek szabadságában áll, tehát kétségbevonhatatlan joga van a saját maga számára bármilyen megfontolásból szükségesnek, fontosnak tekintett információk, ismeretek, tudás, műveltség megszerzésére, illetve tevékeny gyarapítására és gyakorlására. Joga az ezekhez való hozzáférésre bármilyen kezdeményezést tenni, tevékenységet folytatni. Különösen ideértve a művelődéshez, társas-élethez szükséges szervezet, társaság, csoport vagy közösség megalakításának, vagy a már létező szervezetekhez való csatlakozási szándék nyilvánításának a jogát. S beleértve az önkormányzati és kormányzati szervezetek, valamint az általuk fenntartott, közpénzből finanszírozott művelődési intézmények azon (legalapvetőbb) kötelezettségét, hogy minden erejüket megfeszítve segítsék, támogassák a polgárok önként, saját céljaik elérésére, egyénileg vagy közösen jelentkező művelődési szükségleteinek, igényeinek kielégítését, az ő akaratuk, törekvéseik, szabadságuk és jogaik érvényesülését.

Az államnak, a mindenkor kormányzatnak a nemzetéptés-, megtartás- és gyarapítás legelőrébb való, legmagasztó-

sabb s egyszersmind legelsődlegesebb és leggyakorlatibb, a nemzet minden tagjára egyetemlegesen kiterjedő, kötelező feladatai közé tartozónak kell tekinteni (s akként kell működtetnie) a polgárok művelődési tevékenységének, szabad szervezkedésének s az ezt a tevékenységet segítő intézményeknek a támogatását. A nemzeti kulturális örökség az előző nemzedékek (mindnyájunk elődei) teljesítményének és együttműködésének terméke, alkotása – a ma élő polgárok összességének közös tulajdona, az egyének és közösségek szellemi gyarapodását, boldogulását szolgálni hivatott közkinccs. A kultúráról – mint minden társadalmi művelődési tevékenység legfőbb forrásáról – való gondoskodás, annak védelme, megőrzése, elevenen tartása, gazdagítása, hozzáférhetővé, valódi nemzeti közjává tétele, illetve átörökítése, az utódokhoz közvetítésének biztosítása – alapvető állami feladat. A társadalom szükségleteinek kielégítése, a társadalom érdekeinek szolgálata, a társadalomfejlesztés a hatalom, az állam, a gazdaság rendeltetése is. Ezért a társadalom kulturális, társas és közösségi szükségletei kielégítésének szolgálata elemi állami feladat. Nemzeti önérdek. Hasonlatos a közjót szolgáló olyan társadalmi, környezeti kötelezettségekhez, mint pl. az utak, közművek, közlekedési feltételek biztosítása; az élővilág, a természet védelme és gondozása, a polgárok részére a tiszta vízről, a jó levegőről és az élő természetről való gondoskodás; a gazdaságban a tulajdon és a piaci szabályok érvényesítésének garantálása; a társadalmi béke, a közrend, a polgári együttélés normáinak fenntartása. Ez nem azt jelenti, hogy mindenkinek mindenből mindent kötelezően el kell juttatni – de azt igen, hogy az érintett vagy érintettek által a maguk számára szükségesnek tekintett, képességekkel megalapozott, közösen kezdeményezett művelődési tevékenység végzéséhez igényelt ismeretekhez, tudáshoz, műveltséghez jutásra törekvést, önálló erőfeszítést mindenki esetében államilag támogatni kell.

Nem lehet komoly megfontolás kérdése, hogy a tárgyi és szellemi kultúra fenntartása, a polgári egyesülések és művelődés támogatása milyen forrásokból történjék – az államnak ezekben élen kell járnia. Az a pénz, ami felett az államhatalmat éppen gyakorló parlament és kormányzat rendelkezik, kizárólag a polgároktól származik, az általuk végzett munka vagy birtokolt javak hozadékaként (abból való elvonásként) kerül a központi költségvetéshez. Mégpedig döntően nem a hatalmi, politikai s gazdasági rendszerelemek költséges és korlátlan, kontrollálatlan fenntartására, hanem a társadalmi közjó gyarapítására, az egyének, családok és közösségek, végső soron az egész társadalom jólétének, életminőségének fokozatos javítására. A polgárok művelődését szolgáló forrásokat ugyanakkor nem lehet teljes mértékben elvonni tőlük, s az államnál koncentrálni. Az embereknek rendelkezniük kell saját egyéni és (ugyanilyen természetes) közösségi, társadalmi szükségleteik kielégítésére személyesen rendelkezésükre álló feltételekkel, egyebek mellett saját ismereteik bővítésére, művelődésre, rekreációra, a társas, társasági, közösségi életre fordítható javakkal, jövedelemmel is. Az állami

költségvetésbe koncentrált eszközök, források rendeltetése: a társadalom szükségleteinek kielégítése. Eszmeileg és gyakorlatilag ez az alapja annak, hogy a társadalmi-közösségi, kulturális, művelődési, szociális, egészségi, környezeti, civil-polgári és szakmai szervezeti, s nem utolsósorban felekezeti, lelki, mentális szükségletek kielégítésének feltételeit is az állam biztosítsa. A kormányzati, állami szféra alapellátási kötelezettségeinek lényegében csak alkotmányos korlátai vannak a kiadásokhoz szükséges forráselvonási eszközök meghatározásában, de szükség esetén az alkotmány módosítás kezdeményezésének lehetőség is a mindenkori hatalom gyakorlóinak kezében van.

Az új közösségi művelődési stratégiának nem egy reformot, nem egy korrekciót, nem egy innovációt kell megvalósítania egy alapjaiban meglévő és fenntartható régin, hanem egy, a most keletkező polgári társadalom viszonyaira még ki nem alakított, nem létező, teljesen új rendszert kell konstruálnia. Az eddigi rendszerelemek a szocializmus eszmerendszeréhez lettek kreálva, és annak koherens (pártállami) rendszerelemeiként voltak „hadrendbe állítva,” ami a szocializmus bukása után teljességgel tarthatatlanná, anakronisztikussá vált. – Az persze megválaszolandó kérdés, hogy mi használható fel az új struktúrában és működésben a régi elemekből, de a használhatóság és célszerűség, a „menthetőség” az új rendszer logikájából értelmezhető és nem a régi szempontjaiból. – Mindebből következik, hogy a közművelődés régi rendszerének még el nem végzett szakmai átértékelését, elemeinek szakmai elemzését, újraértékelését és újrendezés alá vételét teljes körűvé kell tenni.

Álláspontunk szerint a nemzeti művelődési stratégia egyik alágazatának, fejezetének célszerű tekinteni a népművelést és a közművelődést. Ezek nem új és nem „rendszerezetlen” struktúraelemek. Ezeket a tevékenységeket vélhetőleg ezután is lesznek, akik fontosnak tartják, és ezért szervezik és végzik. Ezt a nem állami és nem közpénzekkel gazdálkodó szervezetek számára minden korlátozás nélkül lehetővé is kell tenni. A polgári társadalmi fordulat azonban megköveteli, hogy a hagyományos értelemben vett népművelésre és közművelődésre a továbbiakban csak korlátozott mértékben, és kizárólag abban az esetben lehessen közpénzeket felhasználni, ha a társadalmi közszükséglet, közjó, közérdek és közcél az adott tevékenységgel kapcsolatban minden kétséget kizáróan – szakmai ismérvek alapján – bizonyítást nyer, illetve ha arra az állami finanszírozású tevékenységre vagy szolgáltatásra konkrét, beazonosítható igény (kvázi: megrendelés) merül fel. Megfontolandó, hogy a települési önkormányzatok testületei számára miként engedélyezhető és mennyiben korlátozandó az általuk kezdeményezett, tőlük induló s elhatárolt célú és tartalmú népművelési és közművelődési tevékenységek finanszírozása. A népművelés és a közművelődés támogatásának valamennyi kérdésében (és semmilyen egyéb kérdésében nem) a nemzeti közösségi művelődési stratégia egyik alappilléret jelentő jogi és pénzügyi, finanszírozási szabályozásnak kell rendelkeznie. – Természe-

sen más megközelítésben a kulturális értékek terjesztését államilag támogatandó tevékenységnek kell tekinteni, de ezt a támogatást (domináns piaci rendszerben) célszerűbb a terjesztőknek és az alkotóknak, az értékek előállítóinak megkapniuk, esetleg éppen azért, hogy a javak szélesebb – ám kedvezőtlenebb piaci helyzetben lévő – rétegekhez is eljuthassanak. Az azonban tarthatatlan, hogy a kulturális értékek terjesztésére, forgalmazásra a népművelés és/vagy a közművelődés rendszerében felhasznált összegeket a polgári öntevékenységgel megvalósuló – polgár- és társadalomfejlesztő, gyarapító – közösségi művelődés „rovatában számoljuk el”, egyszerismind ki is merítve ezzel a közösségi művelődésre fordított eszközöket.

A nemzeti közösségi művelődés – amely lényegét tekintve a polgári társadalom szabad egyedeinek kezdeményezésére kialakuló társas autonómiák demokratikus öntevékenysége és az ehhez nyújtott támogatások – stratégiájának par excellence kompetenciájába tartozó két fő tevékenységelem: a közösségi művelődés és a közösségfejlesztés. – Itt kell megjegyezzük: a közösségi művelődésnek és a közösségfejlesztésnek pedig különösen nem kizárólagos tárgya vagy tartalma a hagyományos értelemben vett kultúra, vagy (a már objektíválódott, kanonizált) kulturális érték, s ezért az adott tevékenységek sem a klasszikus (és nem a szocializmus-korabeli) értelemben vett kulturális vagy művelődési (értékelsajátító vagy „szabadidő-hasznosan-eltöltő”) foglatosságok. A közösségi művelődés és a közösségfejlesztés a polgári társadalom egyedeinek saját kezdeményezésű – külső segítséggel vagy anélkül megvalósuló – társas, társadalmi-kulturális önépítkezése, öntevékenysége, önfejlesztése, ami amúgy szintén hozzátartozó eleme a társadalmi (kapcsolati, viszonyok-béli, eleven emberi viszonyokban megnyilvánuló-alakuló) kultúrájának. A közösségi művelődés, a polgárok saját motivációjú társadalmi kapcsolatépítése – a család után – a polgárosodás, a polgárrá válás második társadalmi dimenziója. A kultúra bölcsője és műhelye inkább, s nem feltétlenül valamiféle árudája vagy fogyasztóhelye. Tehát az emberi közösségi kapcsolatok folyamatának, s az ezek kereteiként létrejövő formális és informális szervezeteknek, a közösségi művelődésnek és a közösségfejlesztésnek csak egyik, de nem teljes körű eleme a tárgyiasult kultúra. Ahogy a gazdaságnak is csak egyik dimenziója, hogy milyen termékek, értékek, javak, netán milyen tulajdonviszonyok mentén szerveződik, a társadalom egésze számára lényegesebbek azok a viszonyok, amelyek az ágazatban működnek, s azok a szükségletkielégítő folyamatok, amelyekben a társadalom javaivá válnak a gazdaságon belül előállított értékek. Ehhez hasonlatosnak kell látnunk a kultúra, a kulturális javak, értékek, valamint a nemzeti kulturális örökség és a művelődés rendszerét, viszonyait, egyéni, közösségi és társadalmi sajátosságait és mirevalóságát is. A társadalmi, szabad polgári művelődés több, más, mint csak az állami, kanonizált kultúra elsajátítása, eközben a szabadidő hasznos eltöltése; vagy éppen az állami-önkormányzati irányított közművelődés meglévő szakemberinek és intézményeinek

„innovációja”, új ötletek – de a régi „ellátási” logika – alapján történő tevékenység- és munkamódszer bővítése. Az emberek szabad társulásaikban és a maguk által kezdeményezett kapcsolataikban válnak polgárrá – s az ahogyan, amilyen tevékenység mentén, aminő keretek közt és amivé válnak, maga is szerves része a polgári társadalomnak és a mindennapi polgári kultúrájának, a társadalomban élők életminőségének.

A nemzeti művelődési stratégia gondolati, belső szerkezeti elemeit, kereteit, tartalmát és kompetenciáit – a közösségi művelődés ügyét és rendszerét – a szabad polgár egyéntől, a nemzet egésze és minden polgára (polgárai boldogulása, szükségleteinek kielégítése) iránt felelősséggel tartozó államhatalomig kell értelmeznünk. Ami a rendszer e két „végpontja” között van, arra vonatkozik a stratégia. Azokat az elemeket kapcsolja össze, amelyek egymáshoz való viszonyuk, kötődésük révén teremtik meg a művelődés struktúráját, s éppen ezek a kapcsolódások, valamint az ezek révén működő mechanizmusok, s különösen ezek eredménye magának a stratégiának a lényege. Vagyis a stratégia három fő alkotóeleme:

– a rendszerelemek s ezek státusza (helyi értéke) a rendszerben;

– e rendszerelemek közti viszonyok, működési kapcsolatok, szereposztás a művelődési tevékenységekben és folyamatokban (funkciók);

– a struktúra működése következtében elvárt teljesítmények, elérendő eredmények.

A nemzeti közösségi művelődési stratégia tényleges elkészítésekor – annak munkafolyamatában – természetesen sok minden másra is tekintettel kell lennünk, pl. nyilvánvaló, hogy egy bizonyos ponton szembesülnünk kell a helyzettel, a realitásokkal is. Ám ezt a munkafázist is az új struktúra valamennyi elemére ki kell terjesztenünk, s már a kezdeteknél az általunk készítendő stratégia szerkezetére, szerepére és küldetésére vonatkozó megfontolásoknak is tudatában kell lennünk. Vagyis semmiképpen sem elégséges a letűnt államforma által kialakított közművelődési intézmények helyzetének, netán a népművelőknek, vagy az önkormányzatok pillanatnyi intézményfenntartói teljesítményének a vizsgálata, amikor egy új nemzeti művelődési stratégia készítéséhez tárjuk fel a meglévő állapotot és adottságokat. Célszerű ugyanakkor a meglévő rendszerelemeket, aktorokat mintegy operacionalizálni, olyan minél kisebb részegységekre bontani, amelyeknek önmagukban értelmezhető szerepük (helyi értékük) van a struktúrában, s amelyekre a stratégia megvalósítása során feladatok, funkciók is hárulnak.

Mindezekre tekintettel nem kerülhető el a kérdés, hogy melyek lehetnek egy korszerű, nemzeti közösségi művelődési stratégia fő rendszerelemei?

S mivel álláspontunk szerint egyáltalán nem egy mindenkire kötelező új ideológiát kell kivetítenünk, hanem olyan rendszerelmeket és ezek közötti – a szabad polgári kezdeményezésekre állami garanciával működésbe lépő – kapcsolati alapelveket kívánatos rögzítenünk, amelyek

alkalmasak arra, hogy a rendszer szereplői, egymásra ható elemei a maguk által kijelölt célból, leggyakrabban közösségi kezdeményezésre, egymás számára kölcsönösen elfogadható módon együttműködjenek, ezért mindenképp előtte ezeket a tényezőket kell kiválasztanunk, és az elkészítendő művelődési stratégia számára értelmeznünk.

Egy nemzeti közösségi művelődési stratégia vázlata

A fentiekben körülírt, ill. értelmezett nemzeti közösségi művelődési stratégiát mindezekre tekintettel a következő pilléreken kell és lehetséges felépíteni.

Jogi alapok

Az alkotmánytól egy új (polgári társadalom- és EU-kompatibilis) közösségi művelődési szaktörvényen át az önkormányzati, pénzügyi, egyesülési, gazdasági, polgárjogi, stb. törvényekig és rendeletekig az egész jogrendszeren végig kell vezetni a társadalmi és kulturális viszonyoknak megfelelő, teljesen új alapokra helyezett szabályozást. *A teljes magyar joganyagot a polgári társadalom-szerveződés, társadalomfejlődés és a polgári közösségi művelődés (a polgári szabadság) szakmai kontrollja alá kell helyezni, s ezen szemléleti, szakmai alapokon kell jogi konstrukcióját fölépíteni.*

A civil (egyesületi) és az intézményes (állami, önkormányzati), másfelől az állami, társadalmi, egyházi és szakszervezeti kompetenciákat egyenlőnek, ekvivalensnek tartva kell a közösségi művelődési és nem-művelődési tevékenységeket s ezek szervezeti, intézményi, működési és finanszírozási szabályozását elvégezni.

Finanszírozás (állami, önkormányzati, szakági – közösségi művelődési, társadalom- és közösségfejlesztési alap létrehozása)

A központi állami költségvetésben a közösségi társulások, benne a művelődési célú szerveződések finanszírozására a társadalom szükségleteinek és céljainak megfelelő összegeket és ezek felhasználásához, eléréséhez alapelveket, jogszabályokat kell meghatározni. Szigorúan elkülönítve e forrásokat egyéb (állami támogatású) kultúrafenntartási-fejlesztési, kulturális, közművelődési, népművelési, stb. tevékenységek, intézmények és teremékek finanszírozásának költségeitől. Ez utóbbiakhoz képest a jelentősebb mértékben társadalmi kezdeményezésű (mivel a társadalmi szükségleteket közvetlenül kifejező) közösségi művelődés (beleértve a közösségfejlesztést is) támogatására arányaiban jóval nagyobb összegű támogatást kell biztosítani.

A közösségi művelődés támogatására állami (országos), önkormányzati (regionális, megyei és települési), szakági (szakminisztériumi) szinten közösségi művelődési, társadalom- és közösségfejlesztési alapokat kell létrehozni és működtetni. Ezek forrásait több csatornássá kell tenni. Állami, önkormányzati, gazdasági, vállalkozói, civil, stb., eredetű támogatásokat különböző kedvezmények biztosításával is ebbe az irányba kell és lehet mobilizálni. Természetesen felül kell vizsgálni, és jelentősen át kell alakítani a Nemzeti Kulturális Alap struktúrájának, funkciójának és mű-

ködésének szisztémáját is a szabad társadalmi-polgári kezdeményezések alapjaira helyezett állami támogatású közösségi művelődés rendszerének kialakításakor. (Olyasféle autonóm társadalmi szervezet- és tevékenységterületként kell az államnak viszonyulnia a polgári önszerveződésekhez és művelődési öntevékenységekhez, miként az egyházak vagy a pártok működéséhez.)

Az állami támogatás elnyerésének előfeltétele a civil szervezetek részéről saját szervezetük megalakítása (esetleg jogi formában történő egyesület-alapítás), valamint a végezni kívánt közös tevékenység bejelentése. Az elszámolást el kell fogadni, ha a tevékenység megvalósult, a közösség a maga számára kitűzött célt elérte, teljesültnek minősíti.

A közösségi művelődési tevékenységek keletkezése, kezdeményezése, szervezete, intézménye és működése: a civil szervezet

Közösségi művelődési tevékenységnek kell tekinteni általában valamennyi, a benne résztvevő polgárok kezdeményezésére, az általuk meghatározott célból és keretben létrejött és részvételükkel tevékenykedő társadalmi célú társulást, társaságot, egyesületet – az ettől eltérő státuszú szervezetek a különleges esetek.

A működés (a keletkezés) a szervezés megkezdésével indul, törvényesen a jogi bejegyzéssel válik hatályossá.

Törvényileg rendelkezni kell arról, hogy mit tehetnek a szabad polgárok egyenként és egymással összefogva saját polgári fejlődésük, művelődésük, rekreációjuk, stb. érdekében jogi keretekbe lépés nélkül, és mit jogi keretek között, illetve hogy mely kivételes esetekben (milyen tevékenységek végzése esetén) kötelesek jogilag formalizálni kapcsolatukat és működésüket.

Közösségi kezdeményezést, civil szervezet alakítására, tevékenységére irányuló indítványt bárki tehet, akit ettől jogszabály el nem tiltott.

A közösségi kezdeményezés szervezeti keretét (általában egyesületi státuszú civil szervezet), ennek létesítését törvény szabályozza. A törvény lényege az lehet, hogy a polgároknak mindarra együtt is joguk van, amire egy polgár is jogosult, s ezen kívül a polgárok bármely közösségét – mint a társadalom elemi autonóm szervezetét – további jogok és támogatások is megilletik az állam és az önkormányzatok részéről.

Az állam és a települési önkormányzat szerepe a közösségi művelődés támogatásában

Az állam és a települési önkormányzatok rendeltetéséből eredő elsődleges társadalom-fejlesztői feladata a polgárok által – saját társadalmi, közösségi szükségleteik kielégítésére – létesített civil szervezetek, művelődési társaságok, tevékenységek közvetlen (nem a közösségektől elkülönült, elvont, kívül helyezett rendszerben működő hálózatokon, transzmissziókon keresztül) támogatása. Ennek szabályait, rendeleteit, forrásait, s persze intézményeit, szakmai és egyéb támogató eszközeit a legelsősor-

ban a polgárok – egyének és közösségek – szükségleteinek kielégítésére hivatott államnak és önkormányzatoknak kell előteremteniük.

Természetesen a szabad polgárok társulásainak, civil szervezeteinek saját és települési közösségük művelődése, társas-életi fejlesztése érdekében bármiféle szervezeti és intézményesítési kezdeményezésre is el kell ismerni a jogukat, s azok kielégítését az önkormányzati és kormányzati szerveknek saját feladatukként kell kezelniük.

A kialakuló új bér-és jövedelmi viszonyok mentén lehet és kell újraértelmezni, hogy mit és mennyit lehet a polgárok önfinanszírozásától elvárni a polgári társadalmi és közösségi élet megfinanszírozásában. A kiindulás pontja az, hogy ennek feltételeiről az államnak kötelessége gondoskodni (a polgárok jövedelméből, vagyonából elvont adók e közcélokra történő, a közjóra, a nemzeti, társadalmi gyarapodásra fordított felhasználásával).

A közösségi művelődési tevékenységet segítő hivatások, szakmák és intézmények

A polgári társadalom tagjainak kezdeményezésére keletkező, az ő érdekük vagy érték-követésük céljából működő és saját öntevékenységükkel megvalósuló közösségi művelődés, társadalom- és közösségépítés pénzületi feltételein túl a közösségi szükségletek kielégítéséért felelős állami és önkormányzati szinteknek, szervezeteknek további szakmai és tárgyi, intézményi feltételekről is gondoskodniuk kell. (Jogi, szabályozási, igazgatási és sok egyéb feltétel előteremtésén túl.)

A közösségi művelődést segítő-fejlesztő szakmák, hivatások és szakemberek, valamint az e cél szolgálatára létesített-fenntartott-működtetett intézmények funkcióikat, feladataikat, működésük és tevékenységük minden meghatározó motívumát, elemét azoktól a közösségektől kell eredeztetni, amelyek szolgálatára rendeltlen végzik tevékenységüket, illetve azokból a követelményekből, amelyeket az uniós csatlakozás állít – vagy megenged – a magyar társadalomfejlesztés-fejlődés számára.

A stratégia végső formába öntésekor a következő „rendszerlemeket” szükséges még fogalmilag és egymáshoz kapcsolódásuk dimenzióiban értelmezni, továbbértelmezni:

- polgár
- polgári társadalom
- (polgári) közösség – polgári önszerveződés, öntevékenység
- művelődés, művelődési tevékenység
 - civil, polgári
 - intézményes
 - közművelődési
 - népművelési
 - felőttképzés, felőttoktatás
 - népfőiskola
- közösségfejlesztés, közösség szervezés
- társadalomfejlesztés
- közösségi művelődés célja

tartalma

formái

módszerei

- polgári (egyéni) kezdeményezés
- közösségi kezdeményezés
- civil szervezet (egyesület)
- művelődési szervezet
- társaság
- művelődési intézmény
 - (befogadó intézmény
 - szak-intézmény
 - önálló intézmény
 - önkormányzati intézmény
 - egyesületi intézmény)
- állam, az állam feladatai (s ezek ellátásának eszközei) és felelőssége a nemzet művelődésében
- egyházak, az egyházak szükségletei, lehetőségei és szerepvállalása a művelődés szervezésében
- társadalmi szervezetek, s ezek szükségletei, szerepe a művelődés szervezésében
- szakszervezetek, s ezek szükségletei, szerepe a művelődés szervezésében
- önkormányzat
- az önkormányzat művelődést segítő, támogató feladatai, eszközei és funkciói
- a közösségi művelődés
 - finanszírozása
 - forrásai
 - eszközei
- a művelődés szabályozása, jogi keretei
- a közösségi művelődés szakmai segítői
 - a népművelő
 - az animátor
 - a közösségfejlesztő
 - egyéb szakmai segítőik

5.

Kiegészítés

Nemzeti Fejlesztési Terv Stratégia – 2002. szeptember 19-i keltezésű változatának – áttekintése után

Mindenek előtt leszögezzük, hogy a *Stratégia szelleme, szemlélete és tartalma* szinte teljesen azonos az általunk elképzelt – és a fentiekben (lehet, kevésbé jó összefüggésrendszerbe szedve) vázolt – közösségi művelődési, társadalom- és közösségfejlesztési szakmai stratégiáéval. Vagy azért, mert a NFT-ben pontosan leírtan benne vannak azok a feladatok, amelyek megoldására csak egy általunk fölvezetett új művelődési stratégia megvalósítása esetén jön létre Magyarországon adekvát, EU-kompatibilis tevékenység- és szervezetrendszer (ez a közösségfejlesztés); vagy úgy, hogy a krízisként, társadalmi hátrányként, ellátási hiányszághént leírt társadalmi jelenségek megoldásához a közösségi művelődés útján lehet eljutni. Ez utóbbi esetben a NFT-ben problémaként jelzett területeken a megoldáshoz szükséges eszközök, intézmények sorába fel kell venni a

közösségi művelődést és a közösségfejlesztést, mint az Európai Unióban is széleskörűen elterjedt szakmai professzionistákat, ezek Magyarországon is létező intézményeit, szervezeteit, és ismert, kipróbált tevékenységformáit.

Vagyis az általunk nagy örömmel üdvözölt Nemzeti Fejlesztési Stratégia végre dűlőre viheti nagy szakmai dilemmánkat: *merre is fordítsuk a hazai közművelődés intézményrendszeréhez kötődő – népművelői – kultúraterjesztői – művelődési menedzseri – közösségfejlesztői, stb. – szakmaiságunk tartalmát?* Nyilván kell legalább 2-3 hét megfontolás és konzultáció arra, hogy ehhez a nemzeti Stratégiához szövegszerűen illeszthető közművelődési, közösségi művelődési és közösségfejlesztési elemekkel kapcsolódjunk. Úgy látszik legkönnyebben a társadalom- és közösségfejlesztés számára jelölhető meg illeszkedési pontok; egyszerűen be kell írni oda, ahol a e szakmai kompetenciakörbe tartozó hiányt és megoldatlanságot, társadalmi elvégeznivalót jelez a szöveg. – A közösségi művelődést, mint a NFT lehetséges és szükséges (ám egyelőre hiányzó) struktúra-elemét meg kell határozni, annak illeszkedési pontjai egyelőre nem látszanak pontosan a Stratégia szövegében. – A közművelődés helyét és szerepét pedig azokon a pontokon lehet – utólag – megjelölni, ahol azokról a tevékenységekről van szó – pl. felnőttképzés, szabadidő, turizmus – amelyek a közművelődés keretei között, intézményei szervezésében (is) folynak, vagy végezhetőek.

Néhány példa és megjegyzés arra, hogy hol és mi módon kapcsolódhat, vagy kapcsolódhatna (ha a Terv véglegesítőinek figyelme kiterjedne erre a lehetőségre) a társadalom- és közösségfejlesztés a NFT-hez:

A Terv sikerének feltételét abban jelöli meg a Stratégia, hogy az ország abszorpciós képessége milyen mértékben növelhető. Ennek egyik eszköze, eljárás módja, szervezeti keretet teremtő, integráló módszere lehet a közösségfejlesztés országosan kiszélesítendő praxisa. (Eddig nem volt ilyen jellegű közösségi folyamatokra, tevékenységekre alkalmassá tevő szakmai praxis Magyarországon, miközben közösségfejlesztők és közösségfejlesztő projektek már legalább 25-30 éve nálunk is vannak. A közösségfejlesztés tömegessé vált, szinte nemzeti méretű szükségletét hazánkban a rendszerváltozás idézte elő.)

„A társadalmi versenyképesség” külső irányultságú fogalma mellé a „társadalmi-közösségi boldogulás-képesség” belső irányultságú fogalmát is be kellene vezetni a Tervbe. Tudni kell minden más irányú lépéskor, hogy bármely fejlesztés célja a társadalom fejlettségének fokozása, ami az emberi-közösségi-társadalmi-nemzeti boldogulás, együvé tartozás és szolidáris együttműködés megélésében manifesztálódik.

A társadalom kulturális színvonalát nem „ugrásszerű” növelésben, hanem módszeres átalakításban, kifejlesztésben kell „részesíteni.”

A társadalmi dimenzió egyelőre még nem erős a Tervben, a gazdasági árnyaltabb és strukturáltabb. (Talán mert a társadalomfejlesztés operacionalizálása és tevékenységrendszerre kevésbé volt gyakorlat az elmúlt „tervezési”

évtizedekben...) Ezért a társadalomfejlesztési feladatok is jobbra csak a konfliktusok, hátrányos helyzetek, krízisek megjelöléséig jutnak.

A társadalom állandóan „ráirányított, rávetített” a gazdaságra – de viszont nem.

A SWOT analízisben jelölt számos probléma megoldását csak a társadalom- és közösségfejlesztés kompetenciájába tartozó szakmai feladatként értelmezhetjük. (Ez a szakmai kompetencia ugyanis a jóléti társadalom legelemibb humán, azaz emberi-közösségi-szolidaritási infrastruktúrája.) A közösségfejlesztés egyik preferált célcsoportja – a leszakadók, lemaradók, pl. a szegények, a cigányok, a munkanélküliek, az öregek, a kistelepeken vagy hátrányos területeken élők. Távlatokban még inkább erre a területre hárulnak feladatok: a társadalom szakadozottabbá, rétegzettebbé válik, és tartósan lesznek ilyen újabb-és újabb rétegei, csoportjai.

Ahol „társadalmi kirekesztésről,” hiányzó társadalmi integrációról, kohézióról van szó, mindenütt ott van a közösségfejlesztő tevékenység hiányának társadalmi krízisjelensége.

A 12. oldaltól leírtak „ordítanak” a közösségfejlesztésért. (Ezeket olvasva jut eszembe: a rendszerváltás kezdete óta kiépültek és megerősödtek a vállalkozásfejlesztő alapítványok és ügynökségek – E Terv eleven bizonyosságra, hogy sürgősen társadalom- és közösségfejlesztő alapítványokat, intézményeket, intézmény-részlegeket, szervezeteket kellene létrehozni. – Erre évekkel ezelőtt kidolgoztunk már egy kormányzati szintnek ajánlott javaslatot. Igény esetén – ha most van kinek – szívesen előterjesztjük.

A 17-18. oldalon írtakhoz is adekvát módon kapcsolható a közösségfejlesztés.

Az egész Tervben gyenge a résztvevők, a közreműködők (a társadalom polgárainak) aktív és kezdeményező szerepvállalása, önkéntes kezdeményezése.

Polgárai életminőségét, nagyon helyesen a tudásalapú társadalomban, a „Kreatív Magyarországon” – mint egy európai uniós ország kívánatos és elérhető perspektívájában – jelöli meg a Terv. Ez a kultúra és a művelődés, a társadalom- és közösségfejlesztés valamennyi munkatársa számára azonnali kötelességgé teszi a szakmai, szervezeti megújulást, az innovációt.

Budapest, 2002. október